

PAPER

QISHLOQ XO'JALIGINI RAQAMLASHTIRISHDA SOLIQ IMTIYOZLARINI BERISH VA UNDA Foydalanish SAMARADORLIGI

Ametov Quvandik Mamatjanovich^{1,*} and Muhamedov Muzaffarjon Axrorjon o'g'li²

¹Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti To'rtko'l fakulteti o'qituvchisi and ²Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti To'rtko'l fakulteti talabasi

*ametov@gmail.com

Abstract

Mazkur maqolada qishloq xo'jaligini raqamlashtirishda soliq imtiyozlarining roli va ulardan foydalanish samaradorligi tahlil qilinadi. Shuningdek, soliq imtiyozlarini to'g'ri va samarali tatbiq etishning iqtisodiy va ijtimoiy natijalari ko'rib chiqiladi.

Key words: Qishloq xo'jaligi; strategik tarmoqlar; texnologiya; resurslar; hosildorlik; soliq imtiyozlari; monitoring; savdo tizimi; ishlab chiqarish.

Kirish

Qishloq xo'jaligi — iqtisodiyotning strategik tarmoqlaridan biri bo'lib, mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, ish o'rinlarini yaratish va tarmoqni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. XXI asrda qishloq xo'jaligida raqamli texnologiyalarning keng qo'llanilishi, ya'ni "raqamlashtirish", yangi imkoniyatlarni ochish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va iqtisodiy resurslarni yanada samarali boshqarish uchun zarurdir. Bu jarayonni qo'llab-quvvatlash uchun davlat tomonidan qishloq xo'jaligi korxonalarini uchun soliq imtiyozlari taqdim etilishi raqamli texnologiyalarni joriy etishning samaradorligini oshirishi mumkin.

Qishloq xo'jaligini raqamlashtirish — bu zamonaviy texnologiyalar va raqamli yechimlarni qishloq xo'jaligida qo'llash jarayonidir. Bu jarayon qishloq xo'jaligi sohasini yanada samarali, barqaror va raqobatbardosh qilishga yordam beradi. Raqamlashtirish jarayonida soliq imtiyozlari berish va undan foydalanish samaradorligi muhim o'rin tutadi. Qishloq xo'jaligini raqamlashtirish zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va raqamli innovatsiyalarni qishloq xo'jaligining turli sohalari, jumladan, ekinlarni parvarishlash, sug'orish, hosilni yig'ish, tashish va saqlash kabi jarayonlarga joriy etish tushuniladi.

Bunday texnologiyalar quyidagi afzalliklarni taqdim etadi:

1. Resurslarni samarali boshqarish: IoT (Internet of Things) qurollari va sensorlar yordamida yer resurslari, suv, o'g'itlar va pestitsidlar samarali boshqarilishi mumkin.

2. Hosildorlikni oshirish: Sun'iy intellekt va ma'lumotlarni tahlil qilish orqali hosilni prognozlash, kasalliklarni oldindan aniqlash va agrotexnik tadbirlarni optimallashtirish.

3. Ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish: Raqamli texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlash orqali xarajatlarni kamaytiradi.

4. Bozor ma'lumotlari va savdo tizimlarini yaxshilash: Raqamli platformalar orqali fermerlar va ishlab chiqaruvchilar bozordagi talab va taklifni tez va aniq bilib olishlari mumkin, bu esa ularning sotish narxlarini belgilashda yordam beradi.

Soliq imtiyozlari va ularning ta'siri

Soliq imtiyozlari — bu davlat tomonidan tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish maqsadida korxonalariga beriladigan soliq yukini kamaytirishga qaratilgan turtki hisoblanadi. Qishloq xo'jaligida soliq imtiyozlari quyidagi shakllarda taqdim etilishi mumkin:

1. Soliq stavkalarining pasaytirilishi: Raqamli texnologiyalarni joriy etayotgan qishloq xo'jaligi korxonalarini uchun soliq stavkalar-

ini pasaytirish. Bu tadbirkorlarga yangi texnologiyalarni sotib olish va o'z faoliyatini raqamlashtirish uchun zarur bo'lgan investitsiyalarni amalga oshirishda yordam beradi.

2. Imtiyozli kreditlar va grantlar: Raqamli texnologiyalarni o'rnatish yoki yangilash uchun ajratilgan maxsus moliyaviy vositalar. Bu, ayniqsa kichik va o'rta fermerlar uchun muhimdir, chunki ularning raqamli texnologiyalarga kirish imkoniyati cheklangan bo'lishi mumkin.

3. Soliq imtiyozlarini vaqtinchalik taqdim etish: Raqamli tizimlarni tatbiq etishga kirishayotgan qishloq xo'jaligi korxonalarini uchun soliq imtiyozlarini faqat dastlabki bosqichda taqdim etish. Bu jarayon vaqt o'tishi bilan raqamlashtirishning o'zini oqlashiga yordam beradi.

Soliq imtiyozlari raqamlashtirish jarayonini tezlashtirish uchun samarali vosita bo'lishi mumkin. Ammo, bu imtiyozlar faqatgina ularni qo'llab-quvvatlaydigan tizim va me'yoriy hujjatlar mavjud bo'lgandagina samarali bo'ladi.

Strategiyani amalga oshirishdan kutilayotgan natijalar Strategiya doirasida belgilangan vazifalarni bajarish orqali O'zbekiston respublikasi qishloq xo'jaligi sohasini 2030-yilgacha rivojlantirishda quyidagi ko'rsatkichlarga erishish nazarda tutiladi:

Yer ajratish va uni olib qo'yishda shaffof tizim yaratiladi, korrupsiya va boshqa sub'ektiv holatlarning oldi olinadi, yerdan foydalanuvchilar huquqlarini kafolatlaydigan tizim yaratiladi;

Yerlarni noqonuniy ajratish, ulardan xo'jasizlaracha foydalanish holatlarini keskin kamayishiga erishiladi;

1.1 mln gektar qishloq xo'jaligi yerlari o'zlashtiriladi, 535.6 ming gektar lalmi, yaylov va boshqa yerlardan foydalanish samaradorligi ortadi;

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar to'liq xatlovdan o'tkaziladi;

Yer uchastkalariga bo'lgan huquqning haqiqiy bozor narxi shakllanadi, bu huquqdan garov ta'mioli sifatida foydalanish mumkin bo'ladi, tadbirkorlar va aholi qo'lidagi kapital qiymati o'z-o'zidan ortadi, yer solig'i solinadigan bazani kengaytirish imkoniyati yaratiladi;

Respublika hududlarida sug'orishning suv tejovchi tizimlaridan foydalanilish maydonlari kengaytiriladi va ushbu tizimlarni joriy qilishni rag'batlantirish mexanizmlari takomillashtiriladi;

Suv iste'molchilari va suv yetkazib beruvchilar o'rtasida hisob-kitoblar iste'mol qilingan suvni yetkazib berish uchun qilingan haqiqiy xarajatlar hajmidan kelib chiqqan holda avval bozor mexanizmlari asosida amalga oshiriladi;

Huquqlar iqtisoslashtiriladi, bir joyda bir xil mahsulotlarni yetishtirish, agroiinnovatsion g'oyalarni joriy yetish, hosildorlikni oshirish va mahsulot sifatini yaxshilashga sharoit yaratiladi;

Paxta xomashyosi va boshqoqli don mahsulotlarini etishtirishda davlatni ishtirokidan bosqichma-bosqich voz kechiladi;

Paxta xomashyosi va boshqoqli don mahsulotlari yetishtiruvchilari bilan qabul qiluvchilar o'rtasida mahsulot hajmiga qarab shartnoma tuzish tizimi yo'lga qo'yiladi;

Yerlarning turiga qarab yuqori hosil beruvchi ekinlar yetishtiruvchilar tomonidan mustaqil joylashtiriladi;

Mayda qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtiruvchilarni qo'llab-quvvatlash va yerlardan oqilona foydalanish imkoniyati yaratiladi;

Sifatli raqobatbardosh meva va sabsavotlarni ishlab chiqarish, saqlash, chuqur qayta ishlash va eksport o'sishi barqarorligini ta'minlashga erishiladi;

Ilm-fan, ta'lim va ishlab chiqarishning samarali integratsiyasi amalga oshiriladi;

Kadrlar tayorlashda oliy va o'rta ta'lim o'rtasida uzviy aloqadorlik ta'minlanadi

Ilmiy-tatqiqot muassasalarining moddiy-texnik bazasi yaxshilanadi, laboratoriya jihozlari yangilanadi;

Qishloq xo'jaligi yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalari o'zini o'zi moliyalashtirishga o'tkaziladi;

Boshqoqli donni birja savdolarida cheklovlarisiz sotilishiga imkon yaratiladi, davlat xaridlari kamaytiriladi;

Boshqoqli don bozorida intervension mexanizmlar joriy etiladi; Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining hosildorligi va raqobatbardoshligi ortadi;

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilariga maqbul qishloq xo'jaligi va ekologik amaliyoti, agrar tadbirkorlikka maqbul ishlab chiqarish amaliyoti va boshqa sifat standartlari joriy etiladi;

Qishloq xo'jaligida xizmat ko'rsatishning shaffoflik va raqobatga asoslangan bozor xizmatlari rivojlanadi;

Qishloq xo'jaligida o'rtacha mehnat unumdorligi 1.7 barobar oshadi;

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash bo'yicha qo'shimcha 3,4 mln quvvat yaratiladi;

Soliq imtiyozlaridan foydalanish samaradorligi

Soliq imtiyozlaridan foydalanish samaradorligini baholashda quyidagi omillarni e'tiborga olish zarur:

1. Texnologiyalarga kirish imkoniyati: Soliq imtiyozlari faqatgina texnologiyalarni joriy etishga qodir bo'lgan korxonalariga samarali yordam bera oladi. Agar fermerlar yoki qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilari raqamli texnologiyalarni olish imkoniga ega bo'lmasalar, imtiyozlar o'zgarishlarni keltirib chiqarmaydi.

2. Raqamli savodxonlikni oshirish: Qishloq xo'jaligida raqamli texnologiyalarni joriy etishdan oldin fermerlar va ishchilarni raqamli savodxonlikka o'rgatish zarur. Aks holda, texnologiyalarni to'liq va samarali ishlatish qiyinlashadi.

3. Monitoring va tahlil tizimlarining mavjudligi: Imtiyozlardan qanday foydalanayapti va ularning samaradorligi qanday o'lichansa, tizimli monitoring va tahlil jarayonlari bo'lishi kerak. Davlat va iqtisodiy organlar bu jarayonni kuzatib borishlari kerak.

Agar soliq imtiyozlari tizimi optimallashtirilsa va fermerlar raqamli texnologiyalarni to'g'ri va samarali qo'llash imkoniyatiga ega bo'lsa, ularning ish faoliyatidagi samaradorlik sezilarli darajada oshishi mumkin. Bu esa o'z navbatida, qishloq xo'jaligi tarmog'ining global raqobatbardoshligini oshirishga, yangi ish o'rinlarini yaratishga va iqtisodiyotning umumiy barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

Soliq imtiyozlari

Soliq imtiyozlari ta'rifi: Qishloq xo'jaligi sohasida faoliyat yuritayotgan tadbirkorlar uchun davlat tomonidan beriladigan soliq imtiyozlari, masalan, soliq stavkalarining pasaytirilishi yoki ba'zi soliq to'lovlaridan ozod qilish.

Xulosa

Qishloq xo'jaligini raqamlashtirish jarayoni mamlakatning agrar sektorining rivojlanishiga katta turtki bera oladi. Soliq imtiyozlari esa bu jarayonni rag'batlantirishda muhim vosita bo'lib, ularni samarali qo'llash natijasida qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilarining raqamli texnologiyalarni joriy etish darajasi ortishi mumkin. Biroq, bu imtiyozlar to'g'ri va malakali boshqarish, resurslarga teng kirish imkoniyati, raqamli savodxonlikni oshirish kabi omillarni hisobga olishni talab qiladi. Raqamli texnologiyalarning to'liq integratsiyasi orqali qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish samaradorligi oshadi, xarajatlar kamayadi va bozorlar yaxshilanadi. Shu bois, soliq imtiyozlaridan foydalanishning samaradorligini baholashda keng qamrovli yondashuvni amalga oshirish zarur.

Adabiyotlar

1. Soliq imtiyozlari va ularning iqtisodiy samaradorligi: OECD: "Tax Incentives and Economic Development" (2017)
2. World Bank: "Agricultural Taxation and Policy Reform: Challenges and Opportunities" (2019)
3. O'zbekistonda qishloq xo'jaligi va raqamlashtirish: O'zbekiston Respublikasi Statistika qo'mitasi: "Qishloq Xo'jaligini Raqamlashtirish: O'zbekistondagi Taraqqiyot"

(2022) — O'zbekistonning qishloq xo'jaligini raqamlashtirish jarayonlari va soliq imtiyozlarining ta'sirini ko'rib chiqadi.

4. <https://lex.uz/docs/4567334>
5. <https://soliq.uz/page/yuridik-shaxslar-uchun?lang=uz>
6. <https://www.lex.uz/acts/4674902>